

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Melati van Java. Dochter van Indië

Loo, G.C.G. van de

Citation

Loo, G. C. G. van de. (2014, January 14). *Melati van Java. Dochter van Indië*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/23020>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/23020>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/23020> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Loo, Geertje Cornelia Grietje (Vilan) van de

Title: Melati van Java : dochter van Indië

Issue Date: 2014-01-14

2 Carel Sloot 1826-1883

De vader van Marie Sloot was een rechtlijnige man, zeer gelovig en ook nog eens koppig. Carel Sloot ging niet snel bij de pakken neerzitten. Die eigenschap zou hem in het leven goed van pas komen. Tegenslag en tegenwerking kreeg hij voldoende, zowel in Nederland als aanvankelijk in Indië. Maar hij richtte zijn ogen op zijn verantwoordelijkheden en op zijn doel, en hij hield vol. Dat pakte voor Carel goed uit. Zijn emigratie naar Indië was ten dele ingegeven door persoonlijke overwegingen en kwam ten dele voort uit economische drijfveren. Dat had hij gemeen met veel andere jonge mannen die in deze tijd naar Indië trokken. Maar Carel was net even anders, beter opgeleid dan de meesten en als katholiek behoorde hij tot een minderheid in het overwegend protestantse Nederland.

Wat hij van Indië werkelijk vond, is onbekend. Het eten smaakte hem goed, dat is wel overgeleverd. Hij vervulde er betrekkingen naar tevredenheid van zijn superieuren. En hij ontmoette er de moeder van zijn kinderen: Louise, de dochter van Sajia en Christiaan van Haastert.

2.1 Het gezin van afkomst

Oldenzaal ligt in Overijssel, tegen de Duitse grens aan. Een oud Twents stadje is het, dat in de negentiende eeuw een overwegend katholieke bevolking kende, die trouw ter kerke ging in de Sint-Plechelmusbasiliek. De kerk dateerde uit de 12de eeuw en was al die tijd bestand gebleken tegen de invloed van allerlei komende en gaande moderniteiten. Dat conservatieve leek ook de bevolking van Oldenzaal te kenmerken. Er bestond een afwerende houding ten opzichte van vernieuwing, een houding die ten dele voortkwam uit de geïsoleerde ligging ten opzichte van de Randstad maar ook uit het karakter van de Twentenaren, dat weinig frivoliteit kende. Het amusement beperkte zich tot de sociëteit voor de gegoede burgers, waar kranten gelezen konden worden, en waar een biljarttafel stond. De minder gegoeden vonden hun afleiding in kerkelijke festiviteiten en in folkloristische feesten zoals de 'vretmaolkes', waarvan de naam voor zich spreekt. Men leunde op elkaar, men bood en genoot 'naoberplichten', de sociale verplichting elkaar bij te staan. Het leven was er sober.⁷⁵

Hier kwam op 22 juni 1826 Carel Fredrik Sloot ter wereld, in de namiddag om half zes.⁷⁶ Ten tijde van zijn geboorte waren zijn ouders op leeftijd. Zijn vader Nicolaus Sloot (1777-1844), van beroep Gemeenteontvanger, ambtenaar dus, was 49 en had een militair leven achter de rug. Zijn moeder, Johanna Maria Bloo (1783-1838) was 44 jaar.⁷⁷ Beiden waren katholiek. Carel was de laatste in een gezin dat vijf kinderen telde. Dat waren Jan Willem (1810-1867), Antonius Bernardus (1812-...) Theodora Catharina (1817-1869) en Emilia Bernardina Sloot (1824-1885). Een zusje, Carolina Fredrika Sloot (1820-1825), was jong gestorven. Baby Carel had twee broers van zestien en van veertien, evenals twee zusjes van elf en twee jaar.⁷⁸

In de loop der jaren zouden de kinderen Sloot bijna allemaal hetzelfde levenspatroon volgen. Geboren worden in Twente, trouwen in Twente, kinderen krijgen in Twente. Het laat een sterke verbondenheid met de streek zien. Carel moet erbij geweest zijn toen zijn zusje Dora in 1839 trouwde met de katoendrukker Gerard Scheffler, een geboren en getogen Oldenzaler, die met Dora vijf kinderen kreeg onder wie het meisje Lina, dat later een belangrijke rol in de familie zou vervullen.

Op dit patroon vormde de oudste broer een uitzondering. Jan Willem wilde meer met zijn leven dan het in Oldenzaal spenderen. Hij nam dienst bij het Indische leger en

vestigde zich later in Semarang, waar hij in het onderwijs werkte.⁷⁹ Waarschijnlijk is hij kort na Dora's bruiloft vertrokken. In de familie zijn enkele brieven bewaard gebleven met daarin ouderlijke vermaningen aan deze avontuurlijke zoon. Zijn moeder waarschuwde hem vooral goed op zijn geld te letten, want zij wist van horen-zeggen dat er in Indië veel gestolen werd:

Dus lieve Jan, wees voorzichtig en vertrouw niet te veel op de mensen en leid ook een geregeld leven en denk erom geen onrijpe vruchten te eten. Gij moet het mij niet kwalijk nemen lieve Jan, ik doe het voor Uw bestwil.⁸⁰

De 'lieve Jan' zou zich vrij weinig van de moederlijke woorden aantrekken, maar zorgen over hem werden haar bespaard, want kort na Jans vertrek overleed ze. Binnen een jaar na aankomst schreef hij aan zijn vader in Oldenzaal dat hij getrouwd was, en wel met Johanna Maria Brouwer, op 31 maart 1838 in Soerabaja.⁸¹ Hoe dat onverwachte nieuws moet zijn aangekomen in het conservatieve Oldenzaal, laat zich raden. In de ogen van de dan twaalfjarige Carel zal deze oudste broer een avonturier van het goede soort geweest zijn, iemand die een ander leven durfde te kiezen dan trouwen in Oldenzaal. De echtgenote was de vijftienjarige Jansje, de dochter van een slager uit Delft. Hoe zij, of de slager, in Indië kwam, is niet bekend.⁸² Een jaar na het huwelijk kregen ze een dochter, Lotje. Jan Willem berichtte enthousiast over zijn gezinsleven aan zijn familie in Oldenzaal, die evenwel niet altijd goed wist hoe hiermee om te gaan. Twee maanden na het huwelijksbericht stuurde zijn vader een brief om nader te informeren naar deze Jansje.

Oldenzaal en Indië, het lijkt geen gewaagde theorie dat de opgroeiende Carel *zwei Seele* in zijn *Brust* moet hebben gevoeld. De eene *Seele* trok naar het avontuur, zoals zijn oudere broer dat beleefde. De andere *Seele* was door en door Twents en voelde zich thuis in Oldenzaal, waar alles vertrouwd was en vooral zeer katholiek.

In maart 1809 telde het stadje 1609 katholieke inwoners, een meerderheid ten opzichte van de 450 protestanten.⁸³ Dat de grote Sint Plechelmuskerk in gebruik werd genomen door de katholieken, bevestigde het belang van deze geloofsgemeenschap in het stadje. Ze hadden het arm; vooral na de Franse bezetting was de welvaart onder de bevolking gering. Voor de zeer behoeftigen werd in 1832 een zogeheten 'Stads-armenfabriek' opgericht, ondergebracht in het voormalige Heilige Geesthuis. Hier werkten in het oprichtingsjaar bijna honderd spinsters en daarnaast bestond er werkgelegenheid in de bijbehorende weverij. Ook was er thuiswerk beschikbaar dat vooral bestond uit zakken naaien.⁸⁴

De textielindustrie floreerde in Oldenzaal en omgeving; weven, spinnen en naaien zorgden voor een schaars tot redelijk inkomen voor mannen, vrouwen en kinderen. Katoen, linnen en bombazijn werden massaal verwerkt, en textielfabrikanten als Gelderman bouwden een klein imperium op. Om een indruk te geven van de omvang en groei: in 1816 waren er drie bombazijnfabrieken, drie jaar later het dubbele aantal. En terwijl er in 1816 slechts één katoenspinnerij was geweest, bestonden er in 1819 maar liefst vijf. Het aantal arbeiders was in die periode gestegen van 490 naar 537.⁸⁵ Bijna vijftien procent van alle spinarbeiders in de provincie was te vinden in Oldenzaal, een aanzienlijk deel dus.⁸⁶ Weliswaar verloor de handspinnerij aan belang met de opkomst van moderne machinerieën, maar daar tegenover stond een grote bloei van de handweverijen. Vanaf 1830 beleefde Twente zelfs een 'gouden eeuw' in de textiel; dit vooral dankzij de Nederlandsche Handel- Maatschappij (opgericht in 1824) die in Twente nieuwe industrieën vestigde. De weefsels werden door de Handel-Maatschappij volgens een vast contract afgenomen en kregen op de koloniale markt in Indië een voorkeursbehandeling. Fabrikaat uit Twente, voorzien van een echtheidscertificaat, werd vrijge-

steld van belasting. Dat maakte de prijzen concurrerend en de afzet vrijwel verzekerd.⁸⁷ Het maatschappelijk klimaat was overwegend kalm in deze decennia. Wel riep de kinderarbeid enige zorg op, zowel vanwege de zedelijke beschaving van jongens en meisjes die naast elkaar werkten, als voor de mogelijke fysieke gevolgen daarvan.⁸⁸ De jonge Carel Sloot hoefde niet naar de fabriek. Hij mocht naar school.

Carel Sloot genoot een opleiding aan het Oldenzaalse gymnasium, heette het in de familie.⁸⁹ Men zal hiermee de Latijnse school bedoelen, want pas in 1844 zal Oldenzaal een gymnasium kennen, niet eerder.⁹⁰ Dit onderwijs volgde op dat van de lagere scholen. Daarvan had Oldenzaal er twee. De eerste lagere school was ondergebracht in de Heilige Geest Kapel, de andere vond tot een verhuizing in 1806 onderdak in het voormalige Clarissenklooster; beide kennelijk gevestigd in katholieke sferen.⁹¹ Hier zal Carel naar school zijn gegaan. Na het lager onderwijs kwam de Latijnse school. Destijds was een leerling die naar de Latijnse school ging ongeveer twaalf jaar oud.⁹² Dat betekent dat Carel, geboren in 1826, in 1838 aan zijn eerste jaar begon. Het onderwijs aan deze school richtte zich op de toelating tot de universiteit en was degelijk en grondig van opzet, met de nadruk op Grieks en Latijn.⁹³ In Oldenzaal werd aan de Latijnse school dankzij een toelage van het stadsbestuur sinds 1827 ook wiskunde gedoceerd.⁹⁴ De school was gevestigd nabij de Plechelmuskerk en bestond uit drie vertrekken, die kort voor 1839 wegens de vermindering van het aantal leerkrachten, werden gereduceerd tot twee.

Het onderwijs was nauw verbonden met de godsdienst:

Des Zondags verzamelden zich de onderwijzers en leerlingen voor het begin der godsdienstoefening op des Rectors school. Dan trokken de leerlingen, als het bepaalde uur geslagen had, geleid door hunne onderwijzers, in orde door den gemelden doorgang, daarna langs eenen trap naar beneden, plaatsten zich in de, onmiddellijk bij dezen trap zich bevindende, en voor hen bestemde gestoelten, en keerden, na het eindigen der Godsdienstoefening, waarschijnlijk op dezelfde wijze, terug.⁹⁵

Carel heeft van deze groep deel uitgemaakt en liep met de klasgenoten via de doorgang van de school naar de kerk en weer terug. Voor hem en de anderen was het een tweeenheid, onderwijs en godsdienst. Men moest van de wereld zijn en ook van God, het laatste in principe natuurlijk meer dan het eerste.

Met welke plannen en ambities Carel naar school ging, is niet bekend. Wilde hij naar de universiteit? Na drie jaar Latijnse school moet hij onder ogen hebben gezien, dat dit er niet inzات. De huiselijke omstandigheden waren ingrijpend veranderd.

Carels vader, weduwnaar vanaf 1838 en naar alle waarschijnlijkheid de enige kostwinner, kreeg in 1842 een beroerte. Hij werd daardoor niet gevelde. Wel had hij dusdanig last van restverschijnselen, dat hij niet meer in staat was om zijn werkzaamheden als gemeenteontvanger te verrichten. Wie dat wel moest doen, lag voor de hand. Daardoor werden de vooruitzichten van de vijftienjarige Carel beperkt tot thuiskomen en meewerken.

Door de brieven van Jan Willem werd leven in Indië in Oldenzaal een beetje vertrouwd. Hij schreef over zijn aankomst in de kolonie, over zijn huwelijk met Jansje en over zijn dochttertje. Ongetwijfeld schreef hij ook over zijn werk als eerste onderwijzer aan de 'Roomsche Katholieke Weeshuis School' te Semarang.⁹⁶ Hier leek het onderwijs te bloeien: in 1841 bestond er een vacature voor tweede onderwijzer, er waren drie 'kweekelingen' werkzaam, en daarnaast boden acht 'Partikuliere Onderwijzers' betaalde lessen aan.⁹⁷ Enkele jaren later voegde ook Jan Willem zich in deze rij, om zo zijn inkomsten te vermeerderen. Met zulke berichten moet het voor een jonge Katholieke jongen als Carel gemakkelijk zijn geweest een toekomst voor zichzelf in de Oost te zien.

Er waren vacatures. Hij had er familie, dus helemaal alleen zou hij er niet zijn. Daarbij bestond er in Samarang een katholiek leven, met een kerk, een armenbestuur en een weeshuis. Maar zijn verplichtingen in Oldenzaal, tegenover zijn vader, wogen zwaarder. Zolang die op zijn schouders drukten, kon hij niet weg, als hij dat al wilde. Carel was een jongen met verantwoordelijkheidsgevoel.

Het duurde jaren voordat er in Oldenzaal iets veranderde. Op 1 juli 1844 behaalde Carel zijn examen voor onderwijzer derde rang, een acte die hem kwalificeerde als onderwijzer.⁹⁸ Zes weken later stierf zijn vader, op 13 augustus 1844: 'oud zeven en zestig jaren, geboren te Amsterdam van beroep gepensioneerd luitenant'. Hij overleed 's middags om 'drie ure'.⁹⁹

Carel was nu wees, maar ook vrij. De brieven van zijn oudste broer bleken hun effect niet te hebben gemist. Carel besloot Oldenzaal, Twente en Nederland te verlaten om naar de Oost te trekken. Carel zou er bij zijn broer op school gaan werken als secundant.

2.2 Naar Indië

Carel voelde zich 'vol geestdrift en idealen' en als 'vurig katholiek' wist hij zich onder de veilige hoede van God.¹⁰⁰ In december 1844 begaf hij zich naar Den Helder, waar het schip 'Maria Suzanna Hendrika' onder het gezag van de Deense kapitein S. Nielsen zou afvaren naar de kolonie. Het was koud in Den Helder, het vroom en er stond een oostenwind. Voor de katholieke Carel was het een groot geluk een paar aanzienlijke medepassagiers te ontmoeten, van wie monseigneur J. Grooff, pasbenoemd bisschop, de hoogste in rang was. Hij had een gevolg van vier geestelijken. Verder waren nog enkele passagiers zoals de voormalige koopman J.P.A. Kervel uit Den Haag. De bemanning was bescheiden: in totaal 27 manschappen.¹⁰¹

Door monseigneur Grooff, de bisschop die naar Indië reisde, werd Carel Sloot een bij naam genoemd en persoonlijk gewaardeerd medereiziger. In het periodiek *De Godsdienstvriend* zou de monseigneur zijn bevindingen publiceren; Carel Sloot hield aan boord voor zichzelf een reisdagboek bij.¹⁰²

De passagiers aan boord van de 'Maria Suzanna Hendrika' kenden elkaar of leerden elkaar snel kennen, en zij vonden elkaar vooral in de beleving van de katholieke godsdienst. Dat er een kleine katholieke enclave naar de kolonie reisde, was uitzonderlijk. Verreweg het grootste deel van de landverhuizers was hervormd, zoals ook de meeste inwoners van Nederland dat waren.¹⁰³ Daarbij migreerde het merendeel als militair, een landverhuizing door geestelijken was zeldzaam en de reis van een bisschop een unicum. De overtocht zou vijf maanden duren, inclusief een oponthoud in Engeland. Al op de eerste dag had de 'Maria Suzanna Hendrika' door het dikke ijs ernstige averij opgelopen, waardoor reparatie in de dichtstbijzijnde haven, Cowes, noodzakelijk was. Het gezelschap passagiers ging van boord en huurde een huis. Carel Sloot noteerde met veel besef van de hiërarchie: 'De voorkamer en de kamer van Mgr. waren van stookplaatsen voorzien. Bovendien hadden wij ieder een afzonderlijke slaapplek. Vier heeren, waaronder ook ik, sliepen op de 3e verdieping.'¹⁰⁴ De indeling tekende de verhoudingen en getuigde van Carels besef een mindere te zijn van de kerkvorst.

Grooff waardeerde deze houding van de passagiers. In *De Godsdienstvriend* schreef hij:

Ook de goede Heer Kervel, de brave Heer Sloot en de scheepsdoctor Greve, die zich allen, zonder uitzondering, zeer stichtend en voorkomend omtrent ons gedragen, en van wie ik dus zonder onderscheid, niet, dan met alle lof melding kan maken.¹⁰⁵

Het verblijf in Cowes bestond uit *sightseeing* en deelnemen aan veel katholieke missen en rituelen; Carel diende bij de mis en liet zich horen: 'Wij zongen op het koor. De kerk was met menschen opgepropt. Na de Mis werd het Te Deum ferm uitgehaald.'¹⁰⁶ Weer aan boord was het leven saaier. Dagen werden weken en daarna maanden. Carel vond het zeeleven 'eentonig'.¹⁰⁷ Hij vond veel afleiding in de 'oorlog' die gaande was tussen een geit en het schoothondje van Grooff.¹⁰⁸ Verder rookte hij graag en at hij nog grager. Elke dag werd om twee uur 's middags een uitgebreid diner geserveerd, dat hij steeds eer aandeed. Bij aankomst in Indië was Carel dan ook tien zware kilo's aangekomen.¹⁰⁹ Roken en eten waren de voornaamste vermaken van de reis, op het Neptunusfeest na dat de matrozen vierden bij het passeren van de evenaar. Al mochten de wereldse passagiers op die vijfde februari er misschien aan hebben deelgenomen, de katholieke geest manifesteerde zich weer snel. Op dezelfde dag was het Aswoensdag. De bisschop en de passagiers trokken zich terug voor het kerkelijk ritueel. Carel noteerde in zijn dagboek een lange plechtige zin:

Hierna sprak Mgr. eenige op deze ceremonie passende woorden, waarmede ZHEerw. ons hoofdzakelijk op het hart drukte, dat wij, tot welke grootheid, aanzien of rijkdom wij mochten komen toch nooit het plegtige oogenblik zouden vergeten toen ons hoofd midden in den grooten Oceaan op de scheiding van Noord en Zuid half rond met de gewijde asch bestrooid werd, onder het uitspreken dier ontzagwekkende woorden, welke de Kerk ons op dezen dag toevoegde; dat wij dit oogenblik niet zouden vergeten maar alsdan denken dat al het tijdelijke aan bederf onderhevig is.¹¹⁰

Naarmate Indië dichterbij kwam, werd het verlangen groter naar zijn broer die hij zeker zeven jaar niet had gezien. Op 28 februari 1845 vierde hij de 35ste verjaardag van Jan Willem, en hij ontving felicitaties van alle reisgenoten. Op 8 april schreef Carel in zijn dagboek:

Geen oogenblik van den dag gaat voorbij zonder aan de zalige Vreugde te denken, wanneer ik in de armen zal liggen van een dierbaren broeder; sedert 8 jaren van mij gescheiden, eener zuster en van neefjes en nichtjes, welke ik nog nooit gezien heb. - Ach gave God! dat ik die dierbaren toch in den besten welstand mag ontmoeten!¹¹¹

God was altijd dichtbij tijdens de reis. Onder leiding van de bisschop werden de katholieke gebruiken geëerbiedigd en gevolgd: na de Aswoensdag volgde de vastentijd en daarna Pasen. Kerkelijke liederen werden veelvuldig en met overgave gezongen. De 'Maria Suzanna Hendrika' moet vaak op een varende kerk hebben geleken, zelfs toen de monseigneur ondanks zijn hoge positie bereid bleek om met de achttienjarige te dammen.

In april naderde de dag van aankomst. Zowel Grooff en zijn priesters als Carel Sloot keken met groeiend verlangen uit naar Indië, waar een nieuwe werkkring wachtte, en een nieuw leven te beginnen viel. Op zaterdag 19 april zeilde het schip de straat Soenda in, de dag erop de 'Bogt van Ansen', waar Grooff via de Resident brieven stuurde naar de katholieken in zijn nieuwe land. Maandag 21 april brak eindelijk de lang verwachte dag aan, toen de 'Maria Suzanna Hendrika' het anker liet vallen voor de kust van Batavia.¹¹²

Wat de eerste indrukken van Carel Sloot waren, vermeldt het reisdagboek niet. Evenmin of zijn broer hem in Batavia opwachtte en welkom heette. Grooff verliet het schip

samen met Carel en voer met hem, en de geestelijken, onder leiding van de kapitein naar de kade: 'onder een driemaal herhaald hurah der matroozen'.¹¹³ Om vijf uur in de namiddag zette het gezelschap voet aan wal.

Carel heeft moeten aanschouwen hoe zijn geliefde bisschop ontvangen werd, en daarmee was hij meteen geïnformeerd over een groot verschil met hetgeen hij in het katholieke Oldenzaal gewend was. De katholieken in Indië waren heel wat minder gezagstrouw, zo bleek. Want ondanks de brieven die Grooff had uitgezonden, bleef een eerbiedig welkom uit. De tijdelijke prefect Cartenstat gedroeg zich afstandelijk, zelfs bij het beledigende af:

In plaats van vóór den Prelaat neer te knielen en hem zijn zegen te vragen reikte de H. Eerw. Heer Cartenstat hem de hand en vroeg: 'Wel Monseigneur? Hoe vaart u? Heeft u een goede reis gehad?'.¹¹⁴

Grooff reisde door naar Semarang, waar hij middenin het hiervoor beschreven conflict van de katholieken aankwam. Carel Sloot voegde zich bij zijn broer, Jan Willem die in dezelfde stad nog steeds werkzaam was als onderwijzer en als particulier leraar. Bij Jan Willem zou Carel ruim een jaar blijven. Hier kon hij wennen aan het nieuwe land, aan de omgang met de verschillende bevolkingsgroepen en aan het tropische klimaat. Daarbij moest hij zich vertrouwd maken met het lesgeven in een andere omgeving. Een kerk waar hij troost kon vinden, was er voor de katholieke Carel niet. Door de onrust rondom Grooff had het Gouvernement zoals gezegd de Sint Jozefkerk gesloten. Zonder twijfel zal Carel de ontwikkelingen rondom zijn voormalige reisgenoot op de voet hebben gevolgd. Hij zou hem zijn leven lang bewondering en respect toedragen, en in het conflict koos hij de zijde van Grooff als een 'vurigen, warmen verdediger'.¹¹⁵ Ook bleef Carel contact onderhouden met een andere reisgenoot, Piet Kervel, die dezelfde kant had gekozen.

In juli 1846 begon een nieuw avontuur voor Carel. Hij verliet Semarang om elders een betrekking te vervullen. Zijn dienststaat vermeldt:

Bij besluit van de hoofdcommissie van Onderwijs dd 18 Julij 1846 aangesteld tot ondermeester bij de gouv. lagere School te Batavia op eene bezoldiging van f50 's maands ten laste van het schoolfonds.¹¹⁶

Met deze stap was Carel eindelijk onafhankelijk en los van de familie. Hij was onderwijzer in dienst van gouvernement, met een vast inkomen. Kennelijk ging het werk hem goed af, want op 1 april 1849 kreeg hij een nieuwe werkring als onderwijzer van de gouvernements lagere school in het plaatsje Grisse, gelegen nabij Soerabaja. In Grisse zou voor Carel een nieuwe levensfase beginnen. Hij verlangde ernaar te trouwen, maar met wie?

Het was Piet Kervel die het antwoord op deze vraag wist. Kervel beschouwde zichzelf min of meer als mentor van Carel en daarmee als de aangewezen persoon om huwelijksadviezen te geven.¹¹⁷ Dankzij zijn contacten in Semarang en in het bijzonder met Van Haastert, maakte hij Carel attent op diens dochter. Louise van Haastert was welopgevoed, vroom en aantrekkelijk bovendien. Haar bestaan kon Carel natuurlijk nauwelijks ontgaan zijn, omdat hij immers in Semarang gewoond had. Vanuit Grisse besloot Carel schriftelijk terrein te verkennen, maar pas nadat hij zich door Kervel had laten informeren hoe Van Haastert zijn toenaderingspogingen zou beoordelen.¹¹⁸ Kennelijk had deze enige welwillendheid getoond, want er ontstond een correspondentie tussen Louise en Carel. Op 18 maart 1850 overhandigde Louise aan haar vader een brief, waarin Carel haar ten huwelijk vroeg. Niet van Louise, maar van Christiaan van Haastert ontving hij

een antwoord. Van Haastert schreef in zijn fraaie regelmatige handschrift vier kantjes vol en gaf de huwelijkskandidaat *a piece of his mind*. Van Haastert schreef dat 'mijne vrouw en ik' aan Louise volledig het besluit om wel of niet te trouwen zouden overlaten, maar hij moest ook weten 'dat wij echter haar nimmer het huwelijk zouden aanraden'.¹¹⁹ Carel zou als rooms-katholiek ongetwijfeld beseffen, vervolgde Van Haastert rhetorisch, dat van zo'n stap niet alleen het tijdelijke maar ook het eeuwige geluk afhing, dus dat met zoiets haast maken geen pas gaf. Daarna moest Carel bedenken: 'of het niet noodzakelijk is, alvorens elkander het Jawoord te passeeren, een personeele kennismaking vooraf te laten gaan, ten einde elkaar eerst nog beter te leeren kennen'.¹²⁰

Met andere woorden, en die woorden waren duidelijk: Carel moest zich bij Van Haastert vervoegen, die hem wilde zien, en die vond dat Louise hem eerst moest leren kennen voordat ze aan een jawoord mocht denken. Carel diende zich te laten overplaatsen naar Semarang. Dat waren in totaal drie eisen: meer tijd, komen kennismaken, in Louise's stad komen wonen. Daarna mocht Louise het zelf beslissen. Carel ontving van Van Haastert nog 'de minzame groeten van mijn vrouw'.¹²¹

2.3. De huwelijkskandidaat

Voordat Carels huwelijksaanzoek belandde bij Van Haastert, moet hij volstrekt zeker van het gunstige antwoord zijn geweest. Een waaghals was hij niet, het polsen door Piet Kervel wees daar al op. Louise zelf had een welwillende houding getoond ten aanzien van het aanzoek, dus het huwelijk leek in kannen en kruiken te zijn. Maar door het antwoord van Van Haastert kwam er een andere toon in de briefwisseling.

Hoe lang Carel en Wiesje hebben gecorrespondeerd en met welke frequentie, is niet bekend. De vader verlangde, gezien het belang van het huwelijk, dat er afspraken werden gemaakt. Daarmee ontstonden de problemen. Carel moet erdoor overvallen zijn. Louise stond als geliefde van de ene man en dochter van de andere man tussen twee vuren. Toch leek de jonge vrouw precies te weten wat ze deed en waarom. De eerste brief die Louise waarschijnlijk na de inmenging van haar vader aan Carel schreef, opende met:

Hier ingesloten ontvangt u een brief van mijnen vader, zijnde het antwoord op uwen laatste brief aan ZED. Lees denzelven beste Carel, dan zult gij zien, dat uwe wenschen, om het jawoord van mij met de dezen post te ontvangen, nog niet vervuld kunnen worden.¹²²

Getuige de verdere inhoud van haar eigen brief, had ze al met haar vader gesprekken gevoerd over het bescheiden inkomen van Carel en de mogelijkheid om daarvan in Semarang te kunnen leven. Ze ging ervan uit dat haar vaders wil net als voor haar, ook voor Carel wet zou zijn. Maar ze besepte dat voor Carel de voorwaarden moeilijk konden zijn:

Had ik al die zwaarigheden, voor uit geweten, dan had ik u zeker van vele kwellingen bespaard, door u de verzekering van mijne toegenegenheid niet te geven, doch wie kan de toekomst voor uit zien, het is alleen aan God bekend geweest, dat ik u zoo veel smart moet veroorzaken.¹²³

Wellicht probeerde ze hiermee zijn ambitie te prikkelen. Gemakkelijk zou het niet zijn, nee, maar was hij een man die met moeilijkheden kon omgaan? Dat wilde ze waarschijnlijk-

lijk in de praktijk zien, en dus dramatiseerde ze de nieuwe situatie. De kans op een huwelijk leek haar 'bijna onmogelijk' te zijn geworden, schreef ze, en dus verklaarde ze zich bereid om Carel zijn vrijheid terug te geven:

Mogt gij beste Carel, op Grisse, of op Sourabaja een meisje aantreffen, waar gij ook denkt meê gelukkig te zijn, en maar er tot het verkrijgen van hare hand niet zoo vele zwarigheden aan verbonden is, o offer dan uw geluk niet voor mij op.¹²⁴

Moeilijkheden, het huwelijk bijna onmogelijk, de suggestie om een ander meisje trouwen, het was zwaar geschut. Een beetje aanmoediging voor de huwelijkskandidaat of met hem meedenken, is nauwelijks in de brief te vinden. Het was nu aan Carel en aan Carel alleen:

lieve Carel, gij ziet, dat het van mij niet afhangt; het is waar, dat mijne ouders de zaak geheel en al aan mij overlaten, doch zonder de toestemming van hun, zou ik zulk een stap, als het huwelijk is, nimmer doen daar zulke huwelijken doorgaans niet gelukkig zijn.¹²⁵

Ook in deze passage liepen theorie en praktijk uiteen. Van Haastert gaf zijn dochter alle vrijheid van handelen, maar hij zal ongetwijfeld begrepen hebben dat Louise van Carel verwachtte dat hij haar vaders wensen zou eerbiedigen. Van Haastert liet weten ook namens de moeder van Louise te schrijven, zonder verder in te gaan op de positie van Sajia, die pas twee jaar zijn wettelijke echtgenote was. Hij had het over 'ouderlijke wenken' en over 'mijne vrouw en ik', wat de indruk wekte van twee ouders die in volstrekte gelijkwaardigheid de kinderen hadden opgevoed. Van Sajia zijn geen brieven bewaard gebleven. Het lijkt aannemelijk dat Van Haastert alleen het woord voerde. Carel zat klem. Als hij tegen de vader in zou gaan, verloor hij de kans om met de dochter te trouwen. Gaf hij de vader in alles zijn zin, dan wist hij wat zijn positie als schoonzoon zou zijn: knikken en gehoorzamen. In beide had hij weinig trek, en in onderhandelen leek geen toekomst te zitten. Ervan afzien, zoals Louise had gesuggered, daarvoor was hij te koppig. En waarschijnlijk ook te praktisch. Want Louise voldeed aan datgene wat hij zocht in een echtgenote.

Voor Louise van Haastert lag de situatie anders dan voor Carel. Als vrouw had ze meer te verliezen. In haar positie als ongetrouwde vrouw bezat ze relatief meer vrijheid dan ze in het huwelijk zou hebben. De maritale wetgeving plaatste de gehuwde vrouw onder haar echtgenoot als het op zeggenschap aankwam.¹²⁶ Hij gold als het hoofd van het gezin en als zodanig bezat hij alle macht, onder meer over de besteding van het gezinsinkomen, de woonplaats van het gezin en over de opvoeding en het onderwijs van de kinderen. De 'heer des huizes' kon elke beslissing nemen die hem goed dunkte zonder dat hun moeder het daarmee eens hoefde te zijn. Haar inspraak was een gunst die hij verleende, geen recht dat zij volgens de wet bezat. Voor een vrouw betekende het uitspreken van haar ja-woord dus het aanvaarden van een levensstijl, waarin zij afhankelijk zou zijn van haar echtgenoot. De aarzelingen die Louise voelde en de goedkeuring van haar vader, hadden ongetwijfeld daarmee te maken. Daarbij kwam een andere factor.

In de bevriende familie Versteegh was nog geen tien jaar eerder geleden grote opschudding ontstaan door een voorgenomen huwelijk tussen Caroline Versteegh (1822-1884) en de jonge ambtenaar Eduard Douwes Dekker (1820-1887), die later als Multatuli roem zou verwerven. Caroline, dochter van Johannes Versteegh, was evenals Louise van onbesproken gedrag en rooms-katholiek van religie. Dat laatste bezwaar leek overwonnen te worden, toen Douwes Dekker Caroline en haar vader – die evenals Van Haastert bij de

huwelijkskeuze betrokken was – beloofde katholiek te worden. Ook hier kwam de vader tussenbeide: in een brief gedateerd op 24 augustus 1842 werd Eduard de hand van Caroline officieel geweigerd vanwege het verschil van karakter. Zij trad vijf maanden later, in januari 1843, op bevel van haar vader - maar tegen haar zin - in het huwelijk met de achttien jaar oudere kapitein Nicolas Guillaume.¹²⁷

In hoeverre de details uit de brieven destijds met anderen gedeeld werden, is niet meer te achterhalen. Wel is het aannemelijk dat de ontwikkelingen rond het jonge meisje met zorg werden gadegeslagen door de familie, en ook werden gedeeld met de bevriende familie. Het is evenzeer aannemelijk dat in de kleine Europese gemeenschap in Semarang de situatie van de rijke plantersdochter besproken werd; ook daar roddelde men graag. Het moet voor Louise een angstwekkende gedachte te zijn geweest, zelf een dergelijke wolf in schaapskleren te kunnen treffen. Het leek verstandig de resultaten van haar vaders eisen af te wachten.

Louise van Haastert was bereid om, indien Carel niet voor haar vaders eisen boog, haar kans op dit huwelijk te laten varen, alle gevoelens die zij voor Carel koesterde ten spijt. Of er hierna nog een andere huwelijkskandidaat zou komen, was uiteraard onzeker.

Louise zou op 16 september 1850 de leeftijd van 25 jaar bereiken, niet jong meer voor een bruid. Haar moeder had op die leeftijd al verschillende kinderen. De vrome Louise wist dat haar natuurlijke bestemming – volgens de kerk – in het huwelijk en het moederschap lag. Met een katholieke man, uiteraard, en daarvan waren er in Semarang en omstreken niet al te veel beschikbaar.

Op 12 april 1850 schreef Van Haastert een brief met een opgewekte toon erin. Op de 8ste had hij een brief van Carel ontvangen die hem beviel. Dat bracht kennelijk een omslag teweeg. Nu gaf hij Louise de vrijheid om voor Carel te kiezen, wat zij ook deed, geheel volgens verwachting. Van Haastert in dezelfde brief:

Wij achten derhalve ons door deze verplicht, u hiermee, in zoo verre, te feliciteren; maar kunnen tevens voor u niet verbergen, dat de gedachte van welligt van onze geliefde dochter, die ook onze dierbaarste vriendin is, te moeten scheiden, ons diep bedroefd maakt.¹²⁸

Of Carel Sloot zich in Semarang zou vestigen en bij zijn schoonouders zou inwonen (zoals Van Haastert eerder had gesuggereerd), moest op dat moment nog besloten worden.

Louise op haar beurt schreef aan Carel dat ze weinig voelde voor inwoning: 'daar ik meer heb gezien, dat zulks op den duur nooit goed gaat.'¹²⁹ Carel en Louise konden trouwen. Hoe de eerste ontmoeting verliep tussen de twee, die elkaar alleen uit de briefwisseling kenden, vermelden de familiepapieren niet. Evenmin of het liefde op het eerste gezicht was tussen het frêle Indische Wiesje en de plumpe Twent Sloot.

Dat Christiaan van Haastert zo streng was, kwam ten dele voort uit vaderlijke bezorgdheid. Louise was zijn oudste dochter en hij hield zeer veel van haar. Hij stond haar met moeite af aan een echtgenoot en waarschijnlijk had Van Haastert het niet heel erg gevonden wanneer Louise haar verdere leven bij hem was blijven wonen. De aanwezigheid van Carel verstoorde die geheime wens. De jongen had zich standvastig en gehoorzaam moeten tonen, voordat Van Haastert zijn dochter aan hem toe wilde vertrouwen. Op 31 augustus 1850 traden Carel Sloot en Louise van Haastert in het huwelijk. Ze trouwden in Semarang. Dat dan nog wel.